

گات

موافقتنامه عمومی تعرفه و تجارت

از: ماندا شمیرانی

قسمت دوم

دستاوردهای هشت دور مذاکره

از زمان آغاز رسمی فعالیتهای سازمان، تاکنون به جز گفتگوهای سالانه، ۸ دور مذاکره نسبتاً "بلند مدت صورت گرفته است.

نخستین دور مذاکرات در سال ۱۹۴۷ با حضور ۲۳ کشور عمدتاً "صنعتی در شهر ژنو برپا شد. در طول این دور از مذاکرات، کشورهای شرکت کنندگان نتوانستند بر سر کاهش تعرفه گمرکی قریب ۴۵ هزار قلم کالا با یکدیگر به توافق برسند. حجم این تعداد کالای مبادلاتی حدود ۲۰٪ از کل تجارت جهانی کشورهای شرکت کنندگان در مذاکرات بود. بدین ترتیب، برای نخستین بار گام بلندی در راستای نیل به اهداف نهایی موافقتنامه عمومی تعرفه و تجارت برداشته شد.

پس از آن در سال ۱۹۴۹ مذاکرات آنسیسی (Angecy) در فرانسه و بعداً "طی سالهای ۵۱-۱۹۵۰ مذاکرات تورکوای (Torquay) در انگلستان برپا گشت. چهارمین و پنجمین دور مذاکرات اعضای گات به ترتیب در سال ۱۹۵۶ در ژنو و طی سالهای ۶۲-۱۹۶۰ (دور دیلن (Dillon)) با زهم در ژنو تشکیل شد.

شیوه مذاکره تا پایان دور پنجم غالباً "بدین صورت بود که کشورهای مذاکره کنندگان منبازات تعرفه‌ای را کالا به کالا (Item by Item) برای طرفهای مقابل خود مشخص می کردند و فهرستی از کالاهای با اهمیت مبادله می کردند و در پایان مذاکرات تمام کشورهای دیگر عضو می توانستند از مزایای توافق شده بهره مند شوند.

اما عدم تمایل کشورهای عضو جامعه اقتصادی اروپا (تاسیس ۱۹۵۷) به اعطای امتیازات تعرفه‌ای به کشورهای خارج از این اتحادیه یا زیگ سو، و محدود بودن اختیارات آمریکا در مذاکرات و اعطای امتیازات تعرفه‌ای، از سوی دیگر، باعث شد دورهای مذاکرات اخیر توفیق چندانی در تقلیل نرخ تعرفه‌های گمرکی نیابند. ششمین دور مذاکرات تحت عنوان دور کندی (Kennedy Round) در سال ۱۹۶۴ با حضور ۳۵ کشور که حدود ۸۰ درصد حجم تجارت جهانی را در اختیار داشتند، آغاز بکار کرد که تا سال

۱۹۶۷ بطول انجامید. در این دوران مذاکرات، نسبت به دوره‌های پیشین نتایج مطلوب‌تری حاصل شد. یکی از دلایل این امر تصویب "قانون توسعه تجارت" (Trade Expansion Act) توسط کنگره آمریکا در سال ۱۹۶۲ بود که به کندی رئیس جمهور وقت، اجازه می‌داد تعرفه‌های گمرکی این کشور را به شرط رعایت اصل امتیازات متقابل تا ۵ درصد کاهش دهد. از سوی دیگر طبق این قانون، رئیس جمهور که تا پیش از آن می‌بایست برای هر کالا بطور جداگانه مذاکره کند، اختیار یافت تا تعرفه‌ها را بصورت گروهی برای کالاها تقلیل دهد. همچنین تعرفه‌های گمرکی که تا آن زمان مشمول تعرفه گمرکی به میزان ۵ درصد و کمتر بودند، به‌صورت رسید.

طی این دوران مذاکرات، کشورهای شرکت‌کننده می‌بایست همواره چهار اصل را در نظر بگیرند، اول آنکه تعرفه‌ها را بطور هماهنگ، طی پنج سال و طبق اصل دلتی‌های کامل‌الودا تا ۵ درصد کاهش دهند، دوم آنکه عملاً و بهر کالا‌های صنعتی، کالا‌های غیر صنعتی، کشاورزی و مواد اولیه را نیز، در دست‌نور کار خود قرار دهند، مورد سوم آنکه، افزون بر تعرفه‌ها و تقلیل گروهی آنها، سایر محدودیتهای غیر تعرفه‌ای را مدنظر قرار دهند و آخر اینکه برای توسعه تجارت کشورهای در حال توسعه، آبرویی ببیند و در این راستا کشورهای پیشرفته صنعتی در مقابل اعطای امتیازاتی به این کشورها امتیازات تعرفه‌ای کمتری درخواست نمایند، به‌این‌دیگر اصل مبادله متقابل (Reciprocity) را در مورد کشورهای در حال توسعه به‌جرا گذارند.

مهمترین دستاوردهای این دوران مذاکرات کاهش تعرفه‌های گمرکی طی سالهای ۱۹۶۸ تا ۱۹۷۲ به‌میزان ۳۶ تا ۳۹ درصد بود، در مورد کالا‌های کشاورزی تنها قیمت انواع گندم مورد توافق قرار گرفت، زیرا اعضای بازار مشترک اروپا هر یک با دیگری و با ایالات متحده در زمینه واردات محصولات کشاورزی و قیمت‌گذاری آنها اختلاف نظرهای بسیاری داشتند. در زمینه موانع غیر تعرفه‌ای نیز اقداماتی از قبیل اسنادار کردن کالاها (تدوین مقررات مربوط به نام گذاری و شیوه طبقه‌بندی کالاها) و کاهش و یا حذف سهمیه بندی‌ها مورد بررسی و توافق قرار گرفت.

گرچه مدت طولانی مذاکرات توجه خاصی به رفع محدودیتهای تجاری کشورهای در حال توسعه شده بود، اما تنها آن‌گروماز کشورهای در حال پیشرفت که تا زمان تسلیم بالا در صد و محصولات و کالا‌های ساخته شده به‌رخورداری بودند، توانستند با کمک تقلیل تعرفه‌های گمرکی، میزان صادرات خود را افزایش دهند.^۸

هفتمین دور مذاکرات در سال ۱۹۷۳ و با حضور نمایندگان ۲۰ کشور عضو گات در توکیو برپا شد و تا سال ۱۹۷۹ بطول انجامید. در این دوران مذاکرات نیز همچون مذاکرات پیشین، مسائل مربوط به تعرفه‌های گمرکی مورد بررسی قرار گرفت و قرار شد کشورهای پیشرفته طی ۸ سال تا ۳۳ درصد از تعرفه‌های محصولات صنعتی را کاهش دهند. موانع غیر تعرفه‌ای و دیگر محدودیتهای تجارت بین‌المللی نیز از دیگر موضوعات مورد بحث بود و موانع تعرفه‌های گمرکی نیز مورد بحث قرار گرفت. مقرر شد تا ۱۹۷۳ تا ۱۹۷۹، موانع غیر تعرفه‌ای گمرکی و چگونگی صدور و مرجوع‌های وارداتی را در برمی گرفت. مقررات ضد دامپینگ نیز مورد بررسی و تجدید نظر واقع شد.

یکی از موارد جدیدی که در این دوران مذاکرات به چشم می‌خورد توافق چند کشور بزرگ صنعتی بر سر مبادلات هواپیما و قطعات آن است. طبق این توافقنامه کلیه عوارض گمرکی و هزینه‌های مربوط به مبادله، از اول سال ۱۹۸۰ بین کشورهای ایالات متحده، کانادا، سوئد، ژاپن و کشورهای عضو جامعه اقتصادی اروپا حذف گردید.

وضع تجارت کشورهای در حال توسعه نیز، در این دور مورد توجه بود. کشورهای توسعه‌یافته همگی با اعطای امتیاز به کشورهای در حال توسعه، بسد و ن انتظار دریافت امتیازات متقابل موافقت کردند. شماری از کشورها هم امتیازاتی به نفع کشورهای تولیدکننده محصولات گرمسیری که معمولاً از کشورهای در حال توسعه هستند، اعطا نمودند. بدین ترتیب دور توکیو که به مذاکرات چند جانبه تجاری (Multilateral Trade Negotiation-MTN) نیز معروف است، پایان یافت.

آخرین دور مذاکرات که به دور وگوئه موسوم است در سال ۱۹۸۶ در پاناما است. این دور مذاکرات بواسطه شیوه برگزاری کنفرانسها، طول مدت مذاکره و پیوسته بدلیل بررسی مسائل جدیدی در گفتگوها، بی‌سابقه است.

در این دور، کشورها از ابتدا موافقت کردند که چنانچه در مورد تمامی موضوعات مورد مذاکره متوافقی حاصل نشود، در هیچ زمینه دیگری به‌تنها نشی متوافقی انجام نگیرد.

کشورهای شرکت‌کننده، طی چندین اجلاس که تعدادی از آنها به‌علت وقایع جهانی و از جمله جنگ خلیج فارس به‌تأخیر افتاد و در دسامبر سال ۱۹۹۳ مذاکرات خود را خاتمه دادند. در ابتدا موضوعات مورد بحث در ۱۵ گروه طبقه‌بندی شده بود، اما پس از چند دور گفتگو و مشورت‌های فشرده کمیته مذاکرات تجاری گات (TNC) با نام‌بندگان کشورهای عضو، چهار چوب مذاکرات در ۷ مورد خلاصه گردید.

مهمترین مسائلی که در این دوران مذاکرات مورد بحث قرار گرفت تجارت خدمات است برای نخستین بار انواع خدمات مالی، بیمه، بانکداری و حمل و نقل (دریایی، زمینی و هوایی) مطرح شد تا برای آزاد سازی بیشتر مبادله این خدمات، قواعد و مقرراتی وضع گردد. این طرح باعث می‌شود کشورهای پیشرفته صنعتی قادر باشند با تکنولوژی بسیار پیشرفته و امکانات مالی نسبتاً زیاد و نیز با بهره‌گیری از سیستم‌های پر قدرت مخابراتی خود، بیش از پیش دامنه فعالیت‌های خدماتی خویش را در سراسر جهان گسترش دهند. در حالیکه برای کشورهای در حال توسعه، تنها امکان تحرک آزادانه نیروی کار فراهم خواهد شد.

مورد دیگری که در مذاکرات تازگی داشت، وجود یک دیدگاه تجاری در مورد حقوق مربوط به دارایی‌های معنوی (Trade-related aspects of Intellectual Property Rights) است. شرکت‌کنندگان در این مذاکرات خواهان الحاق حقوق مالکیت‌های معنوی از قبیل اختراعات و نوآوری‌ها به تشکیلات گات و بهره‌گیری از قوانین

مربوطه در مبادلات بین‌المللی بودند^۹. هدف اصلی کشورهای صاحب این نوع دارایی‌ها - که متعاً کشورهای پیشرفته صنعتی را شامل می‌شود - آن است که از کپی برداری و باقی‌مانده در نوآوری جلوگیری شود. در نظر آنها، اینگونه کارها علاوه بر آنکه از اعتبار تولید کنندگان واقعی می‌کاهد، امکان واکنیزه افزایش کیفیت‌ها را نیز مختل می‌سازد. در این صورت دولت‌ها هم کمتر تمایل خواهند داشت که در زمینه ایجاد امکانات فنی، صنعتی و علمی سرمایه‌گذاری کنند. در مقابل، کشورهای در حال توسعه این طرح‌ها را نوعی حمایت در جهت انحصاری کردن تکنولوژی می‌دانند.

یکی دیگر از موضوعات مورد مذاکره سرمایه‌گذاری‌هایی است که به نوعی در روابط تجاری موثر می‌باشد

(Trade-related Investment Measures)

در این بخش مسائلی از قبیل مقررات ضد دامپینگ، انواع سوبسیدها و عوارض جبرانی مورد بررسی قرار گرفت. البته در جریان مذاکرات اختلاف نظرهای بسیاری وجود داشت. کشورهای صنعتی خواستار کنارگذاشتن محدودیت‌های سرمایه‌گذاری هستند در حالیکه کشورهای در حال توسعه میل هستند تنها آن بخش از سرمایه‌گذاری‌ها را که به نوعی باعث اختلال و یا تحدید تجارت می‌شود، مورد بحث قرار دهند. البته مظاهراً "این تمایز را بدلیل تفاوت دیدگاه‌های کشورهای مذکور نسبت به نقش سرمایه‌گذاری‌های مستقیم خارجی در توسعه ملی است، چرا که از نظر کشورهای صنعتی اینگونه سرمایه‌گذاری‌ها امری مثبت و محرک است در حالیکه کشورهای در حال توسعه همواره چنین عقیده‌ای ندارند.

بحث انگیزترین موضوع مذاکره در این دور، مسئله کثرت‌ورزی و چگونگی حمایت از این بخش می‌باشد. مشکل اصلی در این مورد، عدم توافق کشورهای توسعه‌یافته و کشورهای در حال توسعه است. گرچه این اختلافات از دورکنندگی و با تأسیس جامعه اقتصادی اروپا آغاز شده اما تاکنون نه تنها خاتمه نیافته است، بلکه بیشترین و مشاخره‌برانگیزترین مسئله این دور مذاکرات تبدیل شده است. در ابتدای گفتگوها، ایالات

متحد موسس کشورهای عمده تولید کنندگان کثرت‌ورزی به جز اعضای جامعه اقتصادی اروپا، خواستار کاهش حمایت‌های داخلی به میزان ۷۵ درصد و تقلیل سوبسیدهای صادراتی تا ۹۰ درصد و لغو تعرفه‌های زیادی بودند در حالی که اعضای جامعه اقتصادی اروپا و بخصوص فرانسه و آلمان حاضر شدند فقط ۳۰ درصد از حمایت‌های داخلی خود از محصولات کشاورزی را کاهش دهند. سرانجام پس از بحث‌ها و مشاجرات فراوان، ایالات متحد که تا پیش از این حاضر به رعایت شرایط دولت‌های کاملاً خودمختار در مورد خدمات برای تمام اعضای گات نبود، برای جلوگیری از بهمن بست رسیدن مذاکرات موضع خویش را تغییر داد و اصل مذاکره را پذیرفت. این اقدام باعث شد که اعضای جامعه مشترک اروپا نیز در مقابل، حجم صادرات محصولات سوبسید دار را محدود کنند و علاوه بر آن نزدیک ۳۰ درصد از واردات مواد غذایی به این بازار را از تعرفه‌مستثنی گردانند.

در پایان، کشورهای مذاکره‌کننده متوافق گردیدند. در زمینه‌های سوبسیدهای صادراتی و حمایت داخلی، اقدام به کاهش نمایندند و از جهت دسترسی به بازار، جریان مبادله را تا حد امکان باز نمایند. امتیازی که در اینجا نصیب کشورهای در حال توسعه شد آنست که این کشورها می‌توانند سوبسیدها، حمایت‌ها و تعرفه‌های خود را با نرخ‌های کمتری کاهش دهند. کشورهای کمتر توسعه‌یافته (Less Developed Countries-LDC)

نیاز هرگونه کاهش معافی شدند. در مورد منسوجات و پوشاک نیز مذاکراتی صورت گرفت و تجارت این موارد مشمول سیستم تجارت چند جانبه‌مواقتنامه عمومی تعرفه و تجارت قرار گرفت. بدین ترتیب مبادلات بین‌المللی این گونه کالاها نیز تحت پوشش گات قرار گرفت.

از دیگر مسائلی که در این دور از مذاکرات مورد بررسی قرار گرفت، پیشنهاد ایجاد سازمان تجارت چند جانبه Multilateral Trade Organization و تبدیل گات به سازمان تجارت جهانی (World Trade Organization-WTO) و ابستمه سازمان ملل می‌باشد.

توافق‌های انجام شده در این دور، طی اجلاس پایانی در بروکسل در ۳۰ سپتامبر ۱۹۹۳ با امضای ۱۱۷ عضو شرکت کننده رسید. قرار شد مواقتنامه‌های امضاء شده تا سال ۱۹۹۵ به تصویب پارلمان‌های کشورهای شرکت کننده برسد و از این زمان خواهد بود. که گات بعنوان سازمانی رسمی و منشکل فعالیت‌های خود را دنبال خواهد کرد.

آینده

گات در حال حاضر در جهان تنها سازمانی است که قوانین و مقررات تجارت بین‌المللی را بصورت سیستمی به منظور هدایت جریان‌های تجاری چند جانبه‌بین دولت‌های عضو که همگی بطور داوطلبانه به عضویت آن درآمد دارند، فراهم کرده است. نظریه ارزشی حاکم بر عملکردهای گات همواره بر این مبنا بود که گات سازمانی جهانی، نهادی با اهدافی مطلوبی برای تعقیب منافع ملی و بین‌المللی می‌باشد و با تسهیل موانع و محدودیت‌ها می‌تواند به برپا شدن نظام تجارت آزاد به مفهوم واقعی در سراسر جهان برپا گردد.

امروزه می‌توان گفت تمامی کشورهای جهان به نوعی با این تشکیلات ارتباط دارند، کشورهای عضو بطور مستقیم و کشورهای غیر عضو نیز بواسطه پایبندی بودن اعضا به اصول دولت‌های کامله الوداد به شکلی غیر مستقیم تحت پوشش این سازمان قرار می‌گیرند.

گرچه نتایج عملکرد این سازمان تاکنون بصورت کاهش تعرفه‌ها و لغو سایر محدودیت‌های مثبت به نظر می‌رسد، اما همیشه مورد رضایت کامل تمام کشورهای نبوده است. بعنوان نمونه، مذاکرات دور اروپا به باعث شورش در هند و استعفاي نخست‌وزیر کره جنوبی شد. از سوی دیگر همواره بین ایالات متحده آمریکا و جامعه اقتصادی اروپا مجادله وجود داشته است. با پایان یافتن جنگ سرد و از بین رفتن بلوک‌های سیاسی متخاصم، گات بعنوان یک توافقنامه جهانی می‌تواند مانعی مطمئن در مقابل شکل‌گیری بلوک‌های اقتصادی باشد و این در صورتی است که نتایج عملی دور اروپا به شکست مواجه

نشود. در صورت عدم موفقیت این دور، مسلماً حمایت گرایي در بین کشورها و بویژه همالک بزرگ و قدرتمند شیوع خواهد یافت که این خود باعث ایجاد موانع بزرگی بر سر راه تجارت جهانی خواهد شد. حمایتهای زیاد از تولید کنندگان برای برپا نگاه داشتن آنها در رقابت جهانی و کسب سهم بیشتر از بازارهای بین المللی، نهایتاً "منجر به افزایش فشارهای داخلی خواهد شد، در این حالت تسویم ایجاد شد در هر کشور، دسترسی به بازارهای آن کشور را توسط صادرکنندگان خارجی با شکست مواجه می سازد. از دست دادن بازارهای خارجی از یکسو و وخامت اوضاع در بازار داخلی از سوی دیگر موجب رکود خواهد شد و چون مزیت استفاده از تولید در مقیاس وسیع نیز وجود ندارد، افزایش هزینه های تولیدی باعث پیدایش تورم همراه با رکسود Stanflation خواهد گردید.

دستاوردهای مذاکرات اروگوئا که موفقیت آمیز باشد، اما بیش از همه منافع کشورهای پیشرفته را تأمین کرده است، گرچمدت زمان زیادی وضع بر همین منوال بوده است، یعنی لغو هر محدودیت تجاری بیش از آنکه برای کشورهای در حال توسعه مفید باشد، به سود کشورهای توسعه یافته بوده است. البته تا پس مسئله به ساختار اقتصاد کشورهای در حال توسعه بستگی دارد، هر چه شتاب اینگونه کشورها برای عبور از مرحله گذار (خروج کامل از توسعه نیافتگی و ورود به توسعه یافتگی) بیشتر باشد، شکافهای موجود در زمان حال کمتر خواهد شد. بدین ترتیب نباید انتظار داشت که رفع محدودیتهای بازرگانی و اعطای امتیازات ویژه به کشورهای در حال توسعه توسط گات، منجر به پیدایش توسعه یافتگی در کشورهای مذکور گردد. امروزه هر چه کشوری با ساختار جهانی همگون تر باشد، امکان برخورداری از مزایای جهانی نیز برایش بیشتر است. با این وجود فعالیت های گات حتی بعنوان مانعی در برابر حمایت گرایي آمریکا و تجمع گرایي منطقه ای در جامعه اقتصادی اروپا، امروزه می تواند مفید باشد. گرچمدت نهایت و در صورت موفقیت نتایج مذاکرات در وره شتم، منافع حاصله تقریباً تمام کشورهای جهان را شامل خواهد شد.

پانویس ها :

- ۱- دولتهای کامله الودادیه Most-favored Nations اصطلاحی است در قرارداد های بازرگانی بین المللی هرگاه در کشور با شرط فوق باید یکدیگر قرارداد می منعقد سازند، اگر یکی از طرفین دولت سوم را مشمول کاستن تعرفه های گمرکی و یا امتیازات دیگر قرار دهد. طرف دیگر نیز خود بخود مشمول آن امتیازات خواهد شد.
- ۲- Economic and Social Council
- ۳- کشورهای بلوکس عبارتند از: بلژیک، هلند و لوگزامبورگ.

۴- منبع: The Europa World Yearbook London, 1992 Vol. 1
 ۵- دامپینگ عبارتست از فروش یک کالا در یک بازار خارجی با قیمتی کمتر از هزینه نهایی تولید آن کالا در کشور عرضه کننده. بطور کلی در مساملات بین المللی به فروش کالا با قیمتی پایین تر از قیمت داخلی دامپینگ می گویند که ممکن است به یکسوی از دلایل زیر صورت گیرد:

- ۱- کسب مزیت در رقابت با دیگر عرضه کنندگان همان کالا، بیرون کردن رقیب خارجی و دست آوردن انحصار بازار حتی با تحمل زیانهای کوتاه مدت، کاهش مازاد موقتی ذخایر کالا برای جلوگیری از پائین آمدن قیمت های داخلی و درآمد تولید کنندگان و ...
- ۲- عوارضی است ویژه کمبری جبران هرگونه معافیت و یا سوبسید های اعطایی (مستقیم یا غیر مستقیم) بر ساخت، تولید و یا صادرات هر کالا وضع می شود. اگر دامپینگ با کمک دولت انجام شود، برای خنثی نمودن آن می توان از عوارض جبرانی استفاده نمود.
- ۳- باید دانست تا قبل از تصویب "قانون توسعه تجارت آمریکا" در سال ۱۹۶۲، رئیس جمهور آمریکا

بموجب "قانون قراردادهای تجاری" مصوب سال ۱۹۵۸ تنها اختیار داشت در صورت معامله متقابل، تعرفه های گمرکی این کشور را بر واردات تا ۲۰ درصد تقلیل دهد. از سوی دیگر رئیس جمهوری بایدست برای هر کالا بطور جدا گانه موارد مذاکره شود.

۸- علت این امر آنست که قسمت عمده تحقیقات و امتیازات اعطایی، کالاهای کشورهای صنعتی را شامل می شد و از آنجا که کالاهای مصنوع، رقیب مواد اولیه در صادرات هستند، تنها کشورهای مانسند برزیل و کلمبوس می توانستند از توانائی های خود در صادرات محصولات بهره مند شوند.

۹- کشورهای صنعتی و بخصوص ایالات متحده خواستار کسب پوشش برای حفاظت مواردی مانند حق نسخه برداری و تکثیر (Copy Right) برای کتابها، انواع نشریات، موسیقی و نرم افزار های کامپیوتری بودند. تنها ایالات متحده تکثیر و نسخه برداری غیر مجاز این قبیل موارد توسط کشورهای در حال توسعه، سالانه حدود ۴ میلیارد دلار از فروش تولید کنندگان امریکایی می گاهد.

۱۰- لازم به ذکر است که علاوه بر ۸۰ کشور که به عضویت رسمی گات درآمد دارند، ۲۵ کشور دیگر نیز که به متازگی استقلال یافته و در عین حال قادر به اتخاذ تصمیم درباره سیاستهای تجاری آیند و توسعه نیستند بصورت غیر رسمی (De facto) به عضویت این تشکیلات درآمد دارند. این کشورها مانند ماها، فیجی و سیشل، ملزم به رعایت مقررات گات هستند و در عین حال مانند اعضای رسمی از حق رأی برخوردار دارند. (بر خلاف اعضای موقت). روشن شدن وضعیت تجاری و سیاستهای بازرگانی اعضای غیر رسمی می توانند به عضویت کامل گات درآیند.

پدیرش آگهی برای:

نامه

اتاق بازرگانی

۹ فصلنامه

IRAN COMMERCE

اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران

۸۳۸۳۳۳

۸۳۸۳۳۷

۸۳۸۳۲۷